

University of Tehran Press

Legal Analysis of Armed Conflict 2023 from the Perspective of Weapons of Starvation

Mojtaba Ansarian¹ | Hedieh Sadat Mirtorabi²

1. Corresponding Author; Associate Prof., of Public International Law, Faculty of Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran. Email: M.ansarian@pnu.ac.ir
2. Assistant Prof., Department of Law, ET. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: Mirtorabi@iau.ac.ir

Article Info	Abstract
Article Type: Research Article	Conflict and starving the civilians will intensify the effects of war. The situation that Israel imposed on people who were involved in bans, restrictions and pressure for years due to its hostile actions. Based on the Geneva Convention of 1949, Article 54 of the First Additional Protocol and Article 14 of the Second Additional Protocol Starvation is prohibited as a method of warfare in domestic and international armed conflicts. This research seems important and necessary because Israel does not consider its military actions and operations, especially after October 7, 2023, to starve the people of Gaza to evaluate its behavior and performance based on the principles and rules of international humanitarian law and publish it in international forums. The research seeks to answer this question, which type of crime is the starvation of civilians, especially during wartime? It should be noted that when Israel is in an international armed conflict it has deprived civilians of essential items for their survival and since its intention and action is to starve civilians as a method of war a war crime occurs. The same action in the absence of armed conflict is considered a crime against humanity.
Pages: 1-22	
Received: 2024/10/08	
Received in Revised form: 2025/05/06	
Accepted: 2025/08/04	
Published online: -----	
Keywords: <i>Starvation, right to food, international humanitarian law, crime against humanity.</i>	
How To Cite	Ansarian, Mojtaba; Mirtorabi, Hedieh Sadat (2026). Legal Analysis of Armed Conflict 2023 from the Perspective of Weapons of Starvation. <i>Public Law Studies Quarterly</i> , -- (--), 1-22. DOI: https://doi.com/10.22059/jpls.q.2025.382967.3616
DOI	10.22059/jpls.q.2025.382967.3616
Publisher	The University of Tehran Press.

واکاوی حقوقی مخاصمه مسلحانه ۲۰۲۳ از منظر سلاح به گرسنگی کشاندن

مجتبی انصاریان^۱ | هدیه السادات میرترابی^۲

۱. نویسنده مسئول؛ دانشیار حقوق بین الملل عمومی، گروه علمی حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

رایانامه: M_ansarian@pnu.ac.ir

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: Mirtorabi@iau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی صفحات: ۲۲-۱ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۳ تاریخ انتشار برخط: ————— کلیدواژه‌ها: به گرسنگی کشاندن، حق بر غذا، حقوق بین الملل بشردوستانه، جنایت علیه بشریت.	مخاصمه و به گرسنگی کشاندن غیر نظامی‌ها موجب تشدید آثار جنگ می‌شود؛ وضعیتی که اسرائیل بر انسان‌هایی اعمال کرد که سال‌ها به دلیل اقدامات خصمانه آن درگیر ممنوعیت، محدودیت، و فشار بودند. به استناد کنوانسیون چهارگانه ژنو ۱۹۴۹، ماده ۵۴ پروتکل الحاقی اول و ماده ۱۴ پروتکل الحاقی دوم، به گرسنگی کشاندن به عنوان یک روش جنگی در درگیری‌های مسلحانه داخلی و بین‌المللی ممنوع اعلام شده است. این پژوهش از آن جهت که اسرائیل اقدامات و عملیات نظامی خود را به‌خصوص پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ مصداق به گرسنگی کشاندن مردم غزه نمی‌داند مهم و ضروری به نظر می‌رسد تا رفتار و عملکرد آن را بر اساس اصول و قواعد حقوق بشردوستانه بین‌المللی ارزیابی کند و در مجامع بین‌المللی نشر دهد. پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که به گرسنگی کشاندن غیر نظامی‌ها به‌ویژه در زمان جنگ مصداق کدام نوع از جنایت است؟ باید اشاره کرد زمانی که اسرائیل در مخاصمه مسلحانه بین‌المللی غیر نظامیان را از اشیای ضروری برای بقای آن‌ها محروم کرده است و از آنجا که قصد و عمل آن به گرسنگی کشاندن غیر نظامیان به عنوان روشی برای جنگ است جنایت جنگی به وقوع می‌پیوندد. همین اقدام در زمان نبود مخاصمه مسلحانه جنایت علیه بشریت محسوب می‌شود.
استناد	انصاریان، مجتبی؛ میرترابی، هدیه‌السادات (۱۴۰۵). واکاوی حقوقی مخاصمه مسلحانه ۲۰۲۳ از منظر سلاح به گرسنگی کشاندن. <i>مطالعات حقوق عمومی</i>، — (—)، ۱-۲۲. DOI: https://doi.com/10.22059/jplsqt.2025.382967.3616
DOI	10.22059/jplsqt.2025.382967.3616
ناشر	مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

امروزه به دلایل مختلف همچون وجود بحران‌ها و چالش‌های مختلف زیست‌محیطی به‌ویژه آلودگی و فرسایش خاک، رکود اقتصاد، افزایش جمعیت، و ناعدالتی شاهد کاهش مواد غذایی و افزایش گرسنگی هستیم. تا سال ۲۰۲۲ م نزدیک به ۷۳۵ میلیون نفر یا ۹/۲ درصد از جمعیت جهان در معرض گرسنگی مزمن^۱ بودند که این آمار نسبت به سال ۲۰۱۹ افزایش خیره‌کننده‌ای داشته است.^۲

کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ به انضمام دو پروتکل الحاقی ۱۹۷۷ اسناد بین‌المللی هستند که امروزه مخاصمات مسلحانه معاصر را نظم می‌بخشند. استفاده از سلاح ممنوعه و هر اقدامی که موجب آسیب به غیر نظامی‌ها و در تعارض با اصل تفکیک باشد به طور مطلق ممنوع است. همچنین غیر قابل پیش‌بینی بودن می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که سلاح ذاتاً قابلیت تفکیک و تمییز ندارد و بنابراین در چارچوب حقوق مخاصمات مسلحانه به عنوان سلاح ممنوع شناخته می‌شود.

کسانی که حمله را برنامه‌ریزی یا در مورد آن تصمیم‌گیری می‌کنند موظف به پیروی از قوانین مربوط به هدایت رفتار در مخاصمات هستند. تعهد به آموزش حقوق بشردوستانه به نیروهای مسلح و تکلیف به اتخاذ تدابیر مناسب برای جلوگیری از وقوع تخلف در وهله اول قرار می‌گیرد.^۳ در نهایت این افراد هستند که مسئول رعایت حقوق بشردوستانه هستند (McFarland, 2022: 406).

این کنوانسیون‌ها منع رفتارهای توهین‌آمیز نسبت به نظامیان آسیب‌دیده و شکست‌خورده، غیر نظامیان، و زندانیان جنگی طی مخاصمات مسلحانه را خاطرنشان کرده‌اند (جهان‌تیغ، ۱۳۹۷: ۵۸). براساس مطالعات صورت گرفته نشان داده شده که به گرسنگی کشاندن حتی در موقعیت‌های غیر جنگی نیز صورت می‌گیرد و هدفی برای از بین بردن افرادی در محدوده مورد نظر از سوی دولتمردان است. اگرچه گرسنگی به صراحت به موجب اسناد بین‌المللی جرم‌انگاری شده است، هنوز هیچ کشوری در سطح بین‌المللی به دلیل چنین جنایتی تحت تعقیب قرار نگرفته است (Ventura, 2019: 805).

مطابق مقررات حقوق بین‌الملل بشردوستانه، در صورت وقوع مخاصمة مسلحانه، اعم از بین‌المللی و داخلی، طرفین مخاصمه در انتخاب روش‌ها و ابزار مورد استفاده در جنگ محدودیت ندارند؛ بلکه روش‌های جنگی که صدمات بی‌مورد وارد سازد و موجبات درد و رنج غیر ضروری را فراهم آورد ممنوع است (تدینی، ۱۳۹۷: ۱۹۱). «نگاهی دقیق به قحطی مدرن نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد کمبود غذا محصول تصادفی نیست، بلکه یک عارضه جانبی یا نتیجه یک راهبرد عمدی است.» (Hutter,)

1. chronic hunger

2. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p267. 11-09-2024

3. https://www.icrc.org/sites/default/files/document_new/file_list/guidelines_on_the_protection_of_the_natural_environment_in_armed_conflict_advance-copy.pdf -2026-01-03

1 (2015). به گرسنگی کشاندن فقط محاصره مردم یک سرزمین و جمعیت حاضر در قلمرو دشمن نیست؛ بلکه می‌تواند به صورت تدریجی و در طول زمان با تحریم گسترده و همه‌جانبه و مطلق مواد غذایی صورت گیرد؛ موضوعی که در غزه از سال‌های قبل رخ داده است. در واقع گرسنگی تدریجی و آشکار جمعیت غیر نظامی به منزله جنایت علیه بشریت محسوب می‌شود.

۲. حق بر غذا از منظر اسناد بین‌المللی و تعهدات دولت اشغالگر

حق غذا به معنی دسترسی مستمر و پایدار و بدون محدودیت به مواد غذایی از نظر کیفیت و کمیت مناسب است. بر پایه اصل غایت انسان، که کانت مطرح کرده و جوهره اصلی نظریه‌ای است که مبنای حقوق بشر را منزلت انسانی می‌داند حق بر غذا نیز به عنوان یک حق حداقلی در واقع مرتبط با شأن انسانی و فاعلیت انسانی و از حقوق اساسی بشر است (فروغی‌نیا، ۱۳۹۳: ۱۴۴).

حق غذا یک حق بشری است که در قوانین داخلی و قواعد بین‌المللی به آن تصریح شده است. ماده ۲۵ بیانیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ و ماده ۱۱ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی ۱۹۶۶ مستلزم حق داشتن غذای کافی (بند ۹ میثاق) و حق رهایی از گرسنگی (بند ۲ میثاق) است.

کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی در تفسیر عمومی شماره ۱۲ در ۱۹۹۹ بیان داشت حق بر غذای مناسب زمانی تحقق می‌یابد که هر مرد، زن، کودک به‌تنهایی در اجتماع با دیگران در همه زمان‌ها به تغذیه مناسب یا وسایل تأمین آن دسترسی داشته باشند^۱.

در ماده ۲۳ کنوانسیون چهارم ژنو ۱۹۴۸ به تعهد دولت متعهد به آزادی عبور کلیه محموله‌های غذایی اساسی و مواد مغذی کودکان زیر ۱۵ سال و زنان باردار اشاره کرده است. همچنین، بر اساس ماده ۵۵ آن، دولت اشغالگر مکلف است احتیاج‌های مردم تحت اشغال را از نظر مواد غذایی و پزشکی تأمین کند.

حق بر غذا در کنوانسیون‌های متعدد مورد تأکید قرار گرفته است؛ از جمله ماده ۲۶ و ۵۱ کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹ راجع به رفتار با اسرای جنگی و حمایت از غیر نظامیان در زمان جنگ، بند ۲ ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹، کنوانسیون وضعیت پناهندگان ۱۹۵۱ از آنجا که در ماده ۲۰ در زمینه توزیع محصولات کمیاب در میان عموم مردم تفاوتی میان شهروندان کشور با پناهندگان وجود نخواهد داشت؛ که در ماده ۲۰ آن در موضوع توزیع محصولات کمیاب اشعار داشته است، در میان عموم مردم تفاوتی میان شهروندان کشور با پناهندگان وجود نخواهد داشت. کنوانسیون درباره محو تمامی اشکال تبعیض علیه زنان ۱۹۷۹ با توجه به مقدمه آن، که به دسترسی کمتر زنان به مواد غذایی در شرایط تنگدستی اشاره کرده است. در سال ۲۰۱۵ نیز جامعه جهانی گام دیگری برای مبارزه با گرسنگی^۲ در

1. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/ec1219995-general-comment-no-12-right-adequate-food/04-02-2026> (CESCR, 1999: para. 12).

2. action against hunger

چارچوب اهداف توسعه پایدار ۲۰۳۰ برداشت.^۱ یکی از اهدافی که باید به آن رسید پایان دادن به گرسنگی تا سال ۲۰۳۰ است. با این حال، ارقام دنیای امروز نشان می‌دهد که جامعه بین‌المللی از هدف خود بیشتر عقب مانده است و پایان دادن به گرسنگی تا سال ۲۰۳۰ غیر ممکن به نظر می‌رسد؛ مگر اینکه اقدامات سنجیده‌تری انجام شود.

جلوگیری از ارسال کمک‌های غذایی و استفاده از مین‌های زمینی که منجر به عدم تولید مواد غذایی و عدم ارسال کمک‌های بشردوستانه می‌شوند همه از مصادیق بارز نقض حق تحقق غذا است (Hutter, 196: 2015). تعهد به احترام حق بر غذا در مخاصمات مسلحانه از طریق مقررات حقوق بشردوستانه بین‌المللی، از جمله منع استفاده از گرسنگی به عنوان یک روش جنگی، تأکید شده است. گرسنگی، به عنوان یک سلاح، قدرت ارتش و روحیه مردم را تضعیف می‌کند و وقتی جبهه داخلی فرومی‌ریزد ارتشی که برای آن می‌جنگد نیز تضعیف می‌شود (Claire, 2005: 116). به استناد بند ۲ ماده ۵۴ از فصل سوم پروتکل اول الحاقی حمله، تخریب، اشغال، غیر قابل استفاده کردن اموالی که برای بقای سکنه غیر نظامی ضروری‌اند نظیر مواد غذایی، زمین‌های کشاورزی برای تولید مواد غذایی، تأسیسات آب آشامیدنی، و مانند آن- ممنوع است. حکومت‌هایی که با ناکارآمدی این حق را نقض می‌کنند در مجامع بین‌المللی به عنوان ناقضان حقوق بشر شناخته می‌شوند.

در وضعیت کنونی اسرائیل عملاً از توزیع غذا، آب، و سایر کالاهای ضروری برای ۲.۲ میلیون شهروند غزه جلوگیری کرده است. اسرائیل، با جلوگیری از توزیع کالاهای اساسی، شهروندان غزه را مجبور می‌کند بدون غذا بمانند که این امر منجر به گرسنگی مردم و به تدریج منجر به قحطی می‌شود. بر اساس برآورد سازمان ملل متحد البته قبل از تشدید محاصره و حمله‌های مرگ‌بار اسرائیل به غزه، از هر ۴ نفر ۱ نفر در گرسنگی مزمن قرار داشتند.^۲

اسرائیل ادعا می‌کند محدودیت‌ها توجیه شده و مشروع هستند و برای جلوگیری یا پاسخ به خشونت است که از داخل غزه منشأ می‌گیرد. گزارش منتشر شده در سال ۲۰۰۶ از سوی اهود اولمرت، مشاور نخست‌وزیر سابق اسرائیل، درباره کنترل اسرائیل بر کالاهای وارد شده به غزه، مبتنی است بر این ایده که فلسطینیان را در محاصره غذایی قرار دهیم، نه اینکه آن‌ها از گرسنگی بمیرند.^۳ این موضوع نشان‌دهنده آن است که ایده و اقدام به محاصره غزه و ایجاد ممنوعیت و محدودیت در ورود غذا به آن سرزمین از قبل از حمله حماس در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ وجود داشته است؛ موضوعی که نقشه و طرح اسرائیلی‌ها به خصوص گروه

1. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/31-10-2024>.

2. <https://apnews.com/article/israel-hamas-war-news-12-21-2023>-

3. 9 C. Urquhart, 'Gaza on the Brink of implosion as aid cut-off starts to bite', The Observer, 15 April 2006, available at <https://www.theguardian.com/world/2006/apr/16/israel> 06-09-2024.

راست‌گرا و مذهبی آنان را برای از بین بردن فلسطینی‌ها فقط به دلیل آنکه مسلمان هستند نشان می‌دهد. متخصصان سازمان ملل اعلام کردند که خشک‌سالی در سراسر نوار غزه تسری پیدا کرده است.^۱ دلیل این موضوع مرگ کودکان فلسطینی به دلیل حاکمیت گرسنگی و سوءتغذیه در سراسر نوار غزه است. فایزه عطایا در شش ماهگی به همین دلیل در ۳۰ می ۲۰۲۴ کشته شد و کودکی ۱۳ ساله در ۱ جون ۲۰۲۴ در بیمارستان به همین دلیل فوت کرد. در گزارش یادشده چندین نمونه دیگر از مرگ کودکان به دلیل نبود مواد غذایی و کمبود شدید تجهیزات و امکانات درمانی و آب آشامیدنی سالم آمده است. «کودکان دارای معلولیت درگیر در مخاصمات مسلحانه با انواع مخاطرات و آسیب‌های ناشی از جنگ و درگیری نظامی روبه‌رو هستند از جمله اینکه امکان ترک شدن و دور شدن آن‌ها از خانواده بسیار زیاد است.» (مؤمنی‌راد و عاصمی، ۱۴۰۳: ۱۶۰۵). وضعیت جنگی به‌خصوص مخاصمه داخل شهر و محل سکونت برای کودکان توان‌خواه بسیار دردناک‌تر و غیر قابل تحمل است.

۳. مصادیق نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه توسط اسرائیل

هر یک از دولت‌های عضو به موجب ماده ۱ مشترک وظیفه دارد رعایت کنوانسیون‌های ژنو به وسیله نیروهای مسلح خود، مردمانی که بر آن‌ها اعمال حاکمیت می‌کند و آن افراد و گروه‌هایی را که اعمال متخلفانه بین‌المللی آن‌ها قابل انتساب به آن دولت است تضمین کند (لسانی، ۱۴۰۲: ۷۸). اسرائیل به صورت آشکار و عریان در غزه به نقض اصول و قواعد حقوق بشردوستانه بین‌المللی مبادرت ورزیده به شکلی که همه متوجه آن شوند با بررسی عملکرد آن و صحبت‌های مقام‌های مسئول نظام سیاسی اسرائیل، متوجه قصد و هدف آن‌ها از علنی کردن نقض آشکار انسانیت در جریان مخاصمه مسلحانه در غزه و مناطق اشغالی خواهیم شد. این در حالی است که معمولاً کشورها و حتی جنبش‌ها و بازیگران شبه‌دولتی طوری اقدام می‌کنند که قصد و نیت خود را از نقض اصول حقوق بشردوستانه آشکار نکنند. اما اسرائیل با پررنگ کردن هویت خود و نشانه‌های مذهبی در پی نابود کردن زندگی و شهروندان فلسطینی برآمد تقریباً می‌توان گفت همه غیر از طرفداران همیشگی اسرائیل بر محکومیت آن به دلیل اقدامات غیر انسانی در جریان مخاصمه با حماس تأکید کردند. نماینده مجلس فرانسه، اریک کوآرل^۲، در جریان بازدید از مرز رفح، بر انباشت^۳ کمک‌های بشردوستانه در مرز مصر و نرسیدن آن به مردم اشاره کرد و بر لزوم پایان محاصره سرزمین اشغالی و توقف ساخت‌وسازهای غیر حقوقی در نوار ساحلی تأکید کرد.^۴

1. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/07/un-experts-declare-famine-has-spread-throughout-gaza-strip-02-10-2024>.

2. Eric Coquerel

3. backlog

4. <https://wnewsenglish.pk/french-parliamentary-delegation-calls-for-immediate-ceasefire-in-gaza>

۱.۳. محاصره غیر نظامیان

محاصره اساساً یک جنگ فرسایشی است که برای جلوگیری از دسترسی دولت محاصره شده به کالاها یا استفاده از کشتی ها و وسایل نقلیه دشمن طراحی شده است که در گذشته به عنوان نوعی جنگ اقتصادی استفاده می شد. در رویه های معاصر، محاصره بخشی از تاکتیک و عملیات نظامی است که علیه نیروهای مسلح دولت محاصره شده مورد استفاده قرار می گیرد تا تدارکات آن ها را قطع کند. در نتیجه، دولت محاصره کننده باید حفاظت از غیر نظامی ها^۱ را در زمان جنگ طبق قواعد بین المللی بشردوستانه مد نظر قرار دهد (Velenczei, 2020: 87). محاصره غزه توسط اسرائیل (۲۰۰۷ تا کنون)، زمانی که حماس در این منطقه به قدرت رسید به عنوان مجازات دسته جمعی علیه جمعیت نوار غزه ایجاد شد. اسرائیل استدلال می کند که محدودیت ها برای جلوگیری یا پاسخگویی به خشونت های ناشی از غزه موجه و مشروع هستند. اما منتقدان استدلال می کنند که محاصره غزه به منزله مجازات دسته جمعی است که به شدت بر جمعیت غیر نظامی و دسترسی آن ها به غذا و تجهیزات پزشکی و سایر موارد ضروری تأثیر گذاشته است (Hasan, 2024: 194).

اگر یک تاکتیک نظامی مشروع بر اساس حقوق منازعات مسلحانه مجاز باشد اما اصول حقوق بشردوستانه^۲ بین المللی را تا حدی که می تواند جنایت بین المللی محسوب شود نقض کند دیگر نمی توان آن را بر اساس حقوق درگیری های مسلحانه مشروع دانست. بر اساس حقوق بین الملل عرفی، محاصره در صورتی که تنها با هدف گرسنگی دادن به جمعیت غیر نظامی یا محدودیت دسترسی به موارد ضروری برای بقا ایجاد شود غیر حقوقی است (Protocol I, 8 June 1977: Article 54). در مورد غزه، جمعیت غیر نظامی با یک بحران انسانی مداوم مواجه است؛ طوری که ساکنان غزه و فعالان حقوق بشر آنجا را «بزرگ ترین زندان روباز جهان»^۳ توصیف می کنند (Smith, 2016: 108). بنابراین محاصره علنی اعلام شده برای جمعیت غزه، خواه با هدف گرسنگی دادن نظامیان حماس باشد خواه با هدف تحمیل درد و رنج به غیر نظامیان غزه، در هر صورت، عملیاتی است که طبق اسناد بین المللی بین غیر نظامیان و جنگجویان تمایز قائل نمی شود و ممنوع است.

۲.۳. گرسنگی دسته جمعی غیر نظامی ها

«گرسنگی» را در معرض قحطی شدید و رنج ناشی از کمبود غذا یا آب توصیف می کنند (Sen, 1999: 170). سرهنگ بریتانیایی، چارلز کالول، در کتاب راهنمای خود برای جنگ های کوچک، در سال ۱۹۰۶،

به افسران خود توصیه کرد که کنترل جمعیت‌های سرکش در زمان جنگ نیازمند روش‌هایی مانند سوزاندن محصولات کشاورزی و گرفتن محصولات دامی است که بشر را شوکه کند (Callwell, 1996: 40). بنابراین در شرایطی که گروه‌های غیر نظامی در یک منطقه بزرگ پراکنده شده‌اند جنایات گرسنگی ممکن است زمانی رخ دهد که یکی از طرفین درگیری تلاش می‌کند با حمله به معیشت مردم، در محل، غیر نظامیان را کنترل کنند.

گرسنگی دسته‌جمعی غیر نظامی‌ها می‌تواند به صورت ایجابی از قبیل عدم دسترسی عموم مردم به غذا، آب، و وسایل مراقبت ضروری از کودکان یا به صورت سلبی و ترک فعل از قبیل منع امدادهای بشردوستانه به مردم نیازمند نیز حادث شود. نخستین هدفی که از طریق گرسنگی دسته‌جمعی به دست می‌آید کشتار دسته‌جمعی است. بر اساس ماده ۲ کنوانسیون پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی (۱۹۴۸)^۱ و با توجه به ماهیت گرسنگی دسته‌جمعی، بی‌دلیل نیست که گرسنگی دسته‌جمعی را یک عمل نسل‌زدایی قلمداد کنیم.

کمیته جهانی صلیب سرخ ممنوعیت استفاده از گرسنگی دادن غیر نظامی‌ها را، چه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی چه در مخاصمات غیر بین‌المللی، به مثابه یک تعهد عرفی عام‌الشمول معرفی کرده است.^۲ گرسنگی دسته‌جمعی با اهداف راهبردی یا تاکتیکی در ارتباط است. اهداف چندگانه می‌توانند همگرا و در شرایط ایجاد گرسنگی واگرا شوند. بر اساس گزارش منتشر شده توسط یونیسف^۳ نرخ ناامنی غذایی در غزه در حال افزایش است و ۱.۳ میلیون از ۲.۱ میلیون فلسطینی در غزه نیاز به دسترسی به غذا دارند این آمار قبل از تهاجم مستقیم زمینی و هوایی اسرائیل به غزه است.

بیان این نکته ضروری است که سالمندان و کودکان، به‌ویژه کودکان زیر پنج سال، که به‌شدت در برابر سوءتغذیه حاد آسیب‌پذیر هستند بیشتر از جنایت به گرسنگی کشاندن در غزه رنج می‌برند کودکان خردسال غزه که از چنین محرومیت‌هایی جان سالم به در می‌برند ممکن است با آثار مخرب سلامتی مادام‌العمر مواجه شوند. قرار گرفتن در معرض سوءتغذیه در سنین جوانی می‌تواند منجر به آثار رشد شناختی نیز شود. بنابراین، جنایات قحطی که در غزه در طول محاصره انجام می‌شود می‌تواند فرصت‌هایی برای کسب سود یا مجازات بی‌رحمانه یک جمعیت ایجاد کند و مقدمه‌ای برای اخراج یا وسیله‌ای برای کنترل مستقیم مردم باشد و از سوی دیگر جداسازی و کنترل یک جمعیت غیر نظامی

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948).

2. CRC, 'Rule 53: Starvation as a Method of Warfare', available at: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule53

3. The Gaza Strip| The Humanitarian impact of 15 years of Blockade' (published in June 2022), available at: <https://www.unicef.org/mena/documents/gaza-strip-humanitarian-impact-15-years-blockade-june-2022>.

ممکن است گروه‌های مسلح را از مراقبت از غیر نظامی‌ها خود ناتوان کند. همچنین باید به آسیب‌پذیری بیشتر زنان در مخاصمه‌ها اشاره کنیم. «حقیقت تلخ روزگار به ما ثابت کرده است که زنان غیر نظامی در معرض خطر فزاینده جنگ‌های معاصر قرار می‌گیرند. ایشان نه تنها به واسطه جنس و جنسیت از مصونیت به هنگام وقوع جنگ برخوردار نیستند بلکه همین مسئله زمینه‌ساز آسیب‌پذیری بیشتر این گروه خاص می‌شود.» (الهیوی و عبیدی‌نیا، ۱۴۰۳: ۳۰۴).

به استناد ماده ۵۴ از پروتکل الحاقی اول^۱ کنوانسیون ژنو گرسنگی دادن غیر نظامی‌ها به عنوان یک روش جنگی ممنوع است (Art. 54 (1) AP). ماده ۱۴ پروتکل الحاقی دوم^۲ به طور خاص «حفاظت از اشیای ضروری برای بقای جمعیت غیر نظامی» و به طور مستقیم «گرسنگی دادن به غیر نظامیان به عنوان یک روش مبارزه» را ممنوع اعلام می‌کند. حتی کشورهایی که پروتکل الحاقی دوم کنوانسیون ژنو را نپذیرفته‌اند این ممنوعیت را در کتابچه راهنمای جنگ داخلی خود گنجانده‌اند.

پس از تصویب و لازم‌الاجرا شدن اساسنامه رم، تعداد قابل توجهی از کشورها گرسنگی را، هم به عنوان یک روش جنگی هم به مثابه مانع عمدی تدارکات امدادی، صرف نظر از نوع درگیری، در قوانین کیفری داخلی خود جرم‌انگاری کردند. گرسنگی دادن غیر نظامیان طبق قوانین بین‌المللی بشردوستانه و طبق قوانین کیفری بین‌المللی می‌تواند جنایت جنگی محسوب شود. بین عناصر حقوقی، جرایم گرسنگی دارای سه عنصر ضروری است: ۱. قصد داشتن؛ ۲. تخریب وسایل تولید و توزیع مواد غذایی و آب در کنار سایر اشیای ضروری برای زندگی و دور کردن مردم از منابع لازم برای زندگی یا ایجاد مانع برای دسترسی جمعیت‌های آسیب‌پذیر به کمک‌های بشردوستانه؛ ۳. نتیجه‌ای که افزایش مرگ و میر و رنج همراه محرومیت از غذا یا سایر اشیای و فعالیت‌های ضروری برای حفظ زندگی (از جمله تندرستی و سرپناه) را شامل می‌شود (Conley, 2019: 703).

تاریخچه جنگ‌های اخیر در غزه و هدف قرار دادن زنجیره تأمین مواد غذایی از سال ۲۰۰۴ حوادث بسیار تلخی در این منطقه ایجاد کرد. نیروهای اسرائیلی مکان‌هایی را در غزه- از جمله فروشگاه‌های مواد غذایی، سوپرمارکت‌ها، نانواپی‌ها، یا سایر زیرساخت‌های مرتبط با تأمین مواد غذایی - مورد هدف قرار داده‌اند. ارتش اسرائیل تأسیسات تولید مواد غذایی و کارخانه‌های فرآوری مواد غذایی را در جریان عملیات نظامی مورد اصابت قرار داده و این موضوع بر عرضه مواد غذایی محلی در نوار غزه تأثیر گذاشته است.^۳ به گرسنگی کشاندن غیر نظامیان به عمد توسط طرف‌های متخاصم به عنوان روشی برای جنگ

1. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p267. 11-09-2024
2. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.35_AP-II-EN.pdf.p319. 11-09-2024
3. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a806bf540f0b62305b8b0f2/Improving-Food->

استفاده می‌شود. اسرائیل از قحطی و به گرسنگی کشاندن شهروندان غزه به عنوان یک سلاح سازمان یافته استفاده کرده است که به طور بالقوه کشنده‌تر از هر مهمات دیگری است. هیچ اقدامی از سوی طرف مقابل اسرائیل توجیه کننده عدم رعایت اصل تفکیک و بدتر از آن به گرسنگی کشاندن شهروندان غیر نظامی نیست.

۳.۳. ایجاد مانع برای ورود کلیه کمک‌های بشردوستانه

مسئولیت اصلی برای برآوردن نیازهای غیر نظامیان بر عهده طرفین مخاصمه است. اگر یک طرف نتواند یا مایل به رفع این نیازها نباشد ممکن است پیشنهادهایی برای اقدامات امدادی ارائه شود که ماهیت بشردوستانه و بی طرفانه دارند. بنابراین پیشنهاد انجام دادن عملیات امداد بشردوستانه در دو مورد مطرح می‌شود. نخستین وضعیت در زمان اشغال است: اگر قدرت اشغالگر در موقعیتی نباشد که از تأمین کافی تدارکات ضروری برای بقای جمعیت غیر نظامی سرزمین اشغالی اطمینان حاصل کند باید پیشنهادهایی را برای عملیات امدادی، که ماهیت بشردوستانه و بی طرفانه دارند بپذیرد. وضعیت دوم: شورای امنیت سازمان ملل متحد ممکن است تدابیر الزام‌آوری اتخاذ کند که طرفین را ملزم به موافقت با عملیات امدادی بشردوستانه کند (Akande, 2019: 764). شورا در صورت لزوم و مطابق با رویه‌های تعیین شده ممکن است اعمال مجازات‌هایی را برای افراد یا سازمان‌هایی که مانع توزیع یا ارسال کمک‌های بشردوستانه به غیر نظامیان نیازمند می‌شوند در نظر بگیرد (Virzo, 2022: 40). ماده ۱۸ پروتکل الحاقی دوم کنوانسیون ژنو به طور خاص مقرر می‌دارد: «اگر جمعیت غیر نظامی به دلیل کمبود منابع ضروری، مانند مواد غذایی و تجهیزات پزشکی، برای بقای خود از سختی‌های ناروا رنج می‌برد، اقدامات امدادی برای جمعیت غیر نظامی که منحصرأ ماهیت بشردوستانه و بی طرفانه دارد باید انجام شود.» (Art. 18(2) AP II).

تفسیر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ نیز نشان می‌دهد که جلوگیری از اجازه عملیات امدادی به منزله نقض حقوق منع استفاده از گرسنگی به عنوان روشی برای مبارزه است. زیرا مردم تماماً بدون تغذیه رها می‌شوند و در نتیجه در معرض خطر مرگ از گرسنگی قرار می‌گیرند (Alessandra, 2019: 821). بنابراین ایجاد مانع عمدی برای ورود کمک‌های بشردوستانه یا منحرف کردن چنین کمک‌هایی با اهداف تبعیض آمیز در واقع یک جنایت جنگی بر اساس قواعد بین‌المللی محسوب می‌شود (Bartels, 2015: 290). در وضعیت فعلی غزه، با وجود هشدارهای فوری سازمان‌های کمک‌رسان بین‌المللی، تعداد کامیون‌هایی که به غزه کمک می‌آورند به شدت کاهش یافته است. یکی از دلایل این امر این است که

مقام‌های اشغالگر اسرائیل کاروان‌های کمک‌رسانی را در گذرگاه مرزی رفح مصر کنترل می‌کنند و با محدود کردن خودسرانه واردات آن‌ها را به تعویق می‌اندازند.

در تفسیر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ از کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو که در سال ۲۰۱۶ منتشر شد از «تضمین رعایت» به تعهد سایر دولت‌های غیر درگیر در یک نبرد مسلحانه به اقدام برای تضمین رعایت مفاد کنوانسیون‌های ژنو توسط طرفین درگیری تعبیر شده است.^۱ این تفسیر هرچند مورد اقبال و پذیرش تعداد زیادی از اندیشمندان حقوقی قرار نگرفته است، در واقع، آن چیزی است که باید طبق آن عمل شود تا دولت‌ها نسبت به نقض اصول و قواعد انسانی توسط دیگر کشورها بی‌توجه نباشند و خود را مسئول قلمداد کنند.

راز سگال، مسئول برنامه مطالعات نسل‌کشی، در دانشگاه استاکتون، بیان می‌دارد وضعیت فعلی فلسطین نمونه بارز نسل‌زدایی است. وی عنوان می‌کند سطح گسترده نابودی‌ها و محاصره عمومی نیازهای اساسی مانند آب، غذا، و امکانات پزشکی دلیل ارتکاب نسل‌زدایی است.^۲ اسرائیل، با توجه به اهداف راهبردی خود، گرسنگی را به عنوان سلاح جنگ یا سرکوب به کار برده است. هنگامی که نیروهای غیر نظامی در غزه به طور دسته‌جمعی با محروم شدن از غذا و مواد لازم برای زندگی کشته می‌شوند هدف اسرائیل در کشتار دسته‌جمعی در غزه و کاهش مقاومت در برابر سیاست‌هایش تحقق پیدا می‌کند. اگر بتوان جنایات علیه بشریت را در اسرائیل ثابت کرد، سطح مسئولیت کیفری این کشور به دلیل نقض حقوق بشر مطرح می‌شود، تا اینکه اقدامات این کشور را فقط در قالب جنایات جنگی تحت پیگرد قرار دهند.

۴. منابع حقوقی در محکومیت اقدامات اسرائیل با تأکید بر به گرسنگی کشاندن

قواعد بسیاری، اشاره شده در عهدنامه‌ها و بیانیه‌ها، همراه اصول حقوقی زیادی در پی اقدامات اسرائیل در غزه نقض شده است. در این قسمت تنها به قواعد و اصول اساسی و مهم و توافقی‌های صورت گرفته در قالب قطعنامه شورای امنیت اشاره می‌کنیم.

۱.۴. شرط مارتنس

شرط مارتنس ابتدا از سوی فردریش ون مارتنس در مقدمه کنوانسیون شماره ۲ لاهه در خصوص قوانین و عرف‌های جنگ زمینی ارائه شد. مطابق آن، تا زمان تنوین مجموعه‌ای کامل از قوانین جنگ، در موارد

1. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-c310-26-10-2024>.

2. <https://time.com> (2023), Is What's Happening in Gaza a Genocide? Experts Weigh In, Accessed November. 2023.

غیر مصرح در مقررات، شخص انسان همچنان تحت حمایت اصول حقوق ملت‌ها منتج از عرف رایج میان ملل متمدن و اصول بشریت و الزامات ناشی از وجدان عمومی باقی خواهد ماند (Hague IV, 1899). بدون شک، درج شرط مارتنس در اسناد حقوق بین‌الملل بشردوستانه مدرن و به‌ویژه طرح ۲۰۱۹ کمیسیون حقوق بین‌الملل نشانگر حمایت‌های مستمر و گسترده از آن است. بلکه این شرط در انعقاد معاهده‌ها نیز باعث ممنوعیت برخی اعمال و عدم استفاده از سلاح‌های پیش‌بینی نشده است (پیری، ۱۴۰۲: ۳۶۹). شرط مارتنس به عنوان یک شرط احتیاطی جهت تدارک قواعد بشردوستانه در سرزمین‌های اشغالی مطرح شد. بر این اساس دولت‌ها متعهد می‌شوند تحت حمایت اصول حقوق ملل، به همان صورت که از رسوم جاری میان ملت‌های متمدن و قوانین بشریت و ندای وجدان عمومی برمی‌آید اقدام کنند (دهقانی، ۱۴۰۱: ۱۲۶). وجود معاهده‌ها و بیانیه‌های مختلف و تخصصی باعث نشده است که وجود اصل مارتنس را متروک بدانیم یا قائل به این باشیم که باید به کنار گذاشته شود. این اصل نیز تنها به عنوان یک توصیه اخلاقی یا آموه (دکترین) حقوقی نیست که قابلیت اطلاق به عموم نداشته باشد یا مورد نظر و اقبال فقط عده معدودی باشد. اتفاقاً باید گفت هر چه از زمان طرح این شرط می‌گذرد جوامع انسانی و ناظران حقوق انسانی و بشر بیشتر متوجه اهمیت آن و نقشی می‌شوند که به عنوان یک قاعده راسخ و مطالبه‌گر می‌تواند ایفا کند. بسیاری از اندیشمندان حتی دولت‌مردان در بیانیه‌های رسمی خود و حتی دادرسان بین‌المللی از لزوم تعهد همه دولت‌ها به این شرط صحبت کردند.^۱ اتفاقاً دولت‌هایی که خود را پایبند به معاهده‌های حقوق بشردوستانه نمی‌دانند باید این اصل را، که عرفی شده و برخاسته از تمنیات و هدف جامعه انسانی، یعنی آرامش و صلح و دوستی برای همه است، رعایت کنند.

۲.۴. اصل تناسب

پروتکل الحاقی نخست ۱۹۷۷ در خصوص مخاصمات مسلحانه بین‌المللی در ماده‌های ۵۱ و ۵۷^۲ به صراحت به اصل تناسب پرداخته است. با در نظر داشت تعریف و هدف اصل تناسب، به طور دقیق، صحنه مخاصمه در مناطق اشغالی به ذهن متبادر می‌شود؛ ویران شدن ساختمان‌های مملو از شهروند غیر نظامی، که در بالاترین تراکم جمعیت شهری در دنیا حضور دارند و کشته و مجروح شدن و زیر آوار ماندن تعداد بسیاری انسان. درحالی که مزیت نظامی اسرائیل تنها از بین بردن یک رزمنده یا محل پرتاب خمپاره یا ابزاری شبیه آن در یک محل مسکونی با تعداد فراوان شهروند بوده است. اصل تناسب مهم‌ترین اصل در حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. این اصل، علاوه بر آنکه بر

۱. برای اطلاع از آن رجوع کنید به مقاله پرسا دهقانی، که در منابع معرفی شده است.

۲. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p258. 11-09-2024

غیر نظامی‌ها صدق می‌کند چنانچه خسارت‌های اتفاقی و جنبی ناشی از یک حمله به جمعیت یا هدف‌های غیر نظامی نباید فراتر از مزیت نظامی مستقیم مورد انتظار از آن حمله باشد (نوری، ۱۳۹۷: ۹) شامل نظامی‌ها نیز می‌شود؛ بدین صورت که طرفین خصم در کل صحنه و عملیات جنگی باید تناسب را نسبت به رزمندگان نیز رعایت کنند. بنابراین از آزادی عمل نسبت به هر گونه اقدام و استفاده از هر حجمی از آتش برخوردار نیستند.

اصل احتیاط در حمله ناظر بر آن است که در عملیات زمینی، دریایی، و هوایی لازم است طرفین درگیری همه موارد احتیاطی معقول برای احتراز و جلوگیری از از دست رفتن جان غیر نظامی‌ها و آسیب رسیدن به هدف‌های غیر نظامی را رعایت کنند (صادقی، ۱۴۰۳: ۳۷۳). رفتار اسرائیل در صحنه جنگ و نبرد به طور کامل با این اصل و سایر قواعد و اصول حقوق بشردوستانه بین‌المللی در تعارض کامل قرار دارد. حمله^۱ به مناطق امن^۲ و مناطقی که به عنوان حقوق بشردوستانه^۳ شناخته شده است، که خود اسرائیل در مواردی آن‌ها را از قبل اعلام کرده و موجب مهاجرت داخلی شهروندان فلسطینی به آن در جهت رهایی از بمباران شده است، را علاوه بر نقض قواعد باید نشانه‌ای از خیانت جنگی^۴ و بی‌اخلاقی محض دانست. حتی اگر اسرائیل اعلام کند یک یا گروهی از رزمندگان خارج از دستور به کشتار یا بمباران غیر نظامی‌ها اقدام کرده است، توجیه‌کننده اقدامات و دستورهای پیشین آن دولت نیست؛ هرچند در خصوص نافرمانی از دستورهای داده شده توسط یک فرمانده (خارج از حدود اختیارات نظامی) همچنان مستلزم انتساب اعمال یک سرباز به دولت است.

۳.۴. اصل تفکیک و تمایز

اصل تفکیک و تمایز^۵ در حقوق بشردوستانه بین‌المللی (حقوق بین‌المللی بشردوستانه) از طرفین مخاصمه می‌خواهد در کلیه مکان‌ها و موقعیت‌ها، به‌ویژه صحنه و عملیات جنگی، میان نیروهای نظامی در حال جنگ با شهروندان و کسانی که اسلحه را زمین گذاشتند تفکیک و تمایز قایل شوند. ماده ۴۸ پروتکل نخست الحاقی سال ۱۹۷۷ بیان داشته است: به منظور تضمین احترام و حمایت از جمعیت و اهداف غیر نظامی، طرفین مخاصمه باید همواره بین غیر نظامی‌ها با رزمندگان و بین هدف‌های غیر نظامی با هدف‌های نظامی تمایز قایل شوند و عملیات خود را به طور مستقیم متوجه

1. <https://www.theguardian.com/world/article/2024/sep/10/what-is-al-mawasi-and-why-did-israel-attack-safe-zone-gaza-khan-younis> 12-09-2024.

2. Safe zone

3. Humanitarian zone

۴. در حقوق بشردوستانه استفاده از شیوه‌های خائنانه ممنوع یا بعضاً محدود است (ضیایی بیگدلی، ۱۴۰۱: ۲۴۶).

5. Principle of Distinction.

هدف‌های نظامی کنند^۱ اصل تفکیک در رویه کشورهای، سازمان‌های بین‌المللی، و محاکم بین‌المللی به طور مکرر مورد تأکید قرار گرفته است و امروزه می‌توان گفت تبدیل به یک قاعده عرفی بین‌المللی شده است (6: Henckaerts, 2009). اسرائیل به طور بی‌مهابا و مستمر به نقض این اصول پرداخت.

۴.۴. اصل ضرورت نظامی

بر اساس حقوق بین‌الملل کلاسیک، ضرورت نظامی بیانگر قدرت و اختیار طرفین مخاصمه در صحنه نبرد برای پیشبرد هدف نظامی مشروع بود. آنچه کدلیبر اشاره کرده بود این بود که ضرورت نظامی شامل ضرورت اقداماتی می‌شود که برای تضمین اهداف جنگ حتمی و ضروری و به موجب حقوق مدرن حقوقی و مشروع هستند^۲ البته در فضای پیشین که بسیاری از قواعد حقوق بشردوستانه عرفی نشده بود و حقوق بشر گفتمان غالب نیز نبود ضرورت نظامی توجیه‌کننده هر اقدامی از سوی طرف مخاصمه و زیر پا گذاشتن اصول و قواعد انسانی نبود.

امروزه با جهانی شدن حقوق بشر آن روی حقوق بشری این اصل پررنگ شده است که طرفین مخاصمه تنها باید آنچه را ضرورت دارد برای رسیدن به هدف‌های نظامی خود صورت دهند و از ارتکاب هر اقدامی که نیاز نیست خودداری کنند این اصل در اینجا شبیه اصل منع درد و رنج بی‌هوده بر طرف مخاصمه^۳ است که در بند ۲ ماده ۳۵ پروتکل نخست الحاقی ۱۹۷۷ اشاره شده است.^۴

اسرائیل درحالی که اصل ضرورت نظامی حتی در حقوق کلاسیک با اصل‌هایی چون منع اعمال درد و رنج بی‌هوده و تفکیک و از همه مهم‌تر با تناسب در اقدام نظامی محدود می‌شود بی‌مهابا به نابودی زندگی شهروندان اقدام کرد بدون آنکه خود را مسئول قلمداد کند.

۵.۴. قطعنامه شورای امنیت

قطعنامه ۲۴۱۷ شورای امنیت^۵ که در ۲۴ می ۲۰۱۸ به تصویب رسید به عنوان یک قطعنامه موضوعی برای نخستین بار به مسئله گرسنگی دادن در مخاصمات مسلحانه و تعهد دولت‌ها در ارتباط با آن با هدف حمایت از غیر نظامیان پرداخته است. شورای امنیت با ابراز نگرانی از تأثیر مخرب و فزاینده ناامنی غذایی ناشی از

1. 36. Art 48, 1977 Additional Protocol I, at: <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/470.12-09-2024>; 37. UN Security Council Resolution NO. 2417 (S/RES/2417, 24 May 2018)

2. 56. Art.14 of Lieber Code, at: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp.09-09-2024; 57. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p258.11-09-2024.

3. superfluous injury or unnecessary suffering

4. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes>. 11-09-2024

5. UN Security Council Resolution NO. 2417 (S/RES/2417, 24 May 2018).

درگیری‌های مسلحانه اعلام کرد که وظیفه اصلی دولت‌ها حفاظت از جمعیت غیر نظامی در سراسر قلمرو خود است و گرسنگی غیر نظامیان به عنوان یک روش جنگی جنایت جنگی محسوب می‌شود.

این قطعنامه می‌تواند نقطه شروعی برای همکاری بهتر بین جامعه بین‌المللی و کشورهای. عضو آن برای جلوگیری از قحطی و گرسنگی و برای حمایت از حق غذا باشد (Ventura, 2019: 801). در آوریل ۲۰۱۸ نیز سوییس پیشنهادی را به مجمع کشورهای عضو دیوان کیفری بین‌المللی، برای اصلاح اساسنامه دیوان کیفری، ارائه کرد تا قحطی غیر نظامیان را به عنوان جنایت جنگی در درگیری‌های مسلحانه غیر بین‌المللی لحاظ کند (Akande, 2019: 754). در دسامبر ۲۰۱۹، مجمع کشورهای عضو اصلاحیه اساسنامه رم را به اتفاق آرا تصویب کردند^۱ تصویب این اصلاحیه گام بزرگی در زمینه پیشگیری و ممنوعیت گرسنگی غیر نظامیان هنگام درگیری‌های مسلحانه است. با توجه به آنکه در پرونده‌هایی که دیوان کیفری بین‌المللی رسیدگی کرده اهداف مجازات کامل تشریح نشده و نوعاً به همان مفاهیم اهداف اصلی سزادهی و بازدارندگی اشاره شده است (صادقی و زمانی، ۱۴۰۲: ۲۰۹)، در خصوص به گرسنگی کشاندن شهروندان فلسطینی توسط اسرائیل نیز این رویکرد پس از ورود ماهوی به آن باید اتخاذ شود.

قطعنامه ۲۷۲۰ در ۲۲ سپتامبر ۲۰۲۳ تصویب شد و بر لزوم گسترش و سرعت و امنیت کمک‌های بشردوستانه و جدایی‌ناپذیر بودن غزه از سرزمین‌های اشغالی ۱۹۶۷ تأکید کرد؛ موضوعی که بیانگر حقوق مردم در آن و تعهد دولت اشغالگر است. قطعنامه ۲۷۲۰ بعد از مباحثه‌ها و مذاکره‌های سیاسی و وتوی قدرت‌های بزرگ تصویب شد و بر وظیفه طرفین بر محروم نکردن شهروندان از دریافت خدمات اساسی و کمک‌های بشردوستانه حیاتی تأکید داشته است. در قطعنامه به طور صریح حق شهروندان غزه به دسترسی به احتیاجات زندگی شامل غذای کافی، آب، سامانه‌های بهداشتی، برق، مخابرات، و خدمات درمانی و پزشکی مورد شناسایی قرار گرفته است؛ موضوعی که با توجه به تسلط هوایی اسرائیل و قدرت توپخانه‌ای و زمینی آن در غزه نشان از آن دارد که باید به طور کامل به تعهدات بین‌المللی پایبند باشد.

قطعنامه، که مورد تأیید پنج قدرت بزرگ جهان و اقبال سایر کشورها قرار گرفت، ضمن یادآوری تعهدات طرفین به پایبندی به اصول و قواعد حقوق بین‌الملل و به‌ویژه حقوق بشردوستانه، از کشته شدن افراد فعال در کمک‌های بشردوستانه و پزشکی اظهار تأسف کرد؛^۲ موضوعی که به طور جد قصور اسرائیل و در مواردی به شاهد دوربین‌های شبکه‌های معروف جهان عمد آنان را در هدف‌گیری خبرنگاران و نیروهای کمک‌رسان و امداد سازمان ملل متحد نشان می‌دهد. بیش از ۹۵ خبرنگار با ملیت فلسطینی پس از حمله ۷

1. Support for the Swiss Amendment to the Rome Statute of the ICC', See SUPRA note 190. <https://starvationaccountability.org/wp-content/uploads/2019/09/blog-on-amendment-RS-PDF.pdf>. 2024-09-09.

2. <https://www.un.org/unispal/document/security-council-resolution-s-res-2720-22dec2023/01-10-2024>.

اکتبر حماس جانشان را در راه خبرنگاری پس از حملات اسرائیل از دست دادند.^۱

۵. منابع غیر حقوقی در محکومیت اقدامات اسرائیل با تأکید بر به گرسنگی کشاندن

۵.۱. افکار عمومی

یکی از ضمانت اجراهای مهم حقوق بین الملل که در موضوع غزه کارایی خود را به خوبی نشان داد افکار عمومی است. در این فرایند هم با توجه به طولانی بودن و استمرار نقض گسترده اصول و قواعد حقوق بشردوستانه بین المللی در پی بمباران شهروندان غیر نظامی، منازل مسکونی، و حتی مدارس و مراکز درمانی افکار عمومی در همه کشورها نسبت به این حجم وسیع بی توجهی و زیر پا گذاشتن اخلاق و انصاف واکنش نشان داد. بدون شک واکنش های صورت گرفته به ویژه در کشورهایی که روابط خوب و نظامی با اسرائیل دارند تأثیر مثبتی داشته و اهرمی بر فشار دولت مردان برای کاهش حمایت از آن دولت فراهم آورده است. اعلام توقف در فروش سلاح توسط تعدادی از کشورها همچون اسپانیا به اسرائیل^۲ در پی نقض فاحش و گسترده و نظام یافته آن دولت نسبت به اصول و قواعد حقوق بشردوستانه فلسطینی ها همچون به گرسنگی کشاندن^۳ مردم غزه و بی توجهی فاحش و عدم رعایت اصل تفکیک از مواردی است که دولت ها با وجود آسیب و خسارت مالی و معنوی در پی قطع یا کاهش یا محدودیت در روابط با کشور ناقض حقوق بشر به آن از سوی مردم خود مجبور می شوند.

۵.۲. آموزه (دکترین) حمایت کردن

مسئولیت حمایت کردن اصلی است که در راستای حصول اطمینان جامعه جهانی از عدم تکرار نسل کشی (زدایی) و سایر انواع سوءاستفاده های آشکار از حقوق بشر گام برمی دارد. این اصل توسط سران دولت ها در نشست جهانی ۲۰۰۵ میلادی در مقر مجمع عمومی سازمان ملل متحد اتخاذ شد. اصل یادشده تصریح می دارد دولت ها ملزم به حمایت از شهروندان خود در برابر خشونت های گروهی هستند. دوم آنکه جامعه جهانی باید به دولت ها در تحقق این امر کمک کند. سوم اینکه چنانچه دولت مورد بحث از اقدام مقتضی در این خصوص ناتوان باشد مسئولیت این امر بر عهده سایر دولت ها خواهد بود. آموزه (دکترین) حمایت کردن باید به منزله نوعی تعهد رسمی از سوی رهبران تمامی دولت ها در قبال تمامی مردان

1. <https://edition.cnn.com/2024/03/20/media/israel-journalists-killed-questions/index.html> 12-09-2024.

2. <https://www.middleeastmonitor.com/20240207-spain-suspends-arms-exports-to-israel-reiterates-need-for-palestine-statehood/> 16-08-2024.

3. starve

و زنان در معرض تهدید خشونت‌های گروهی تلقی شود (کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، ۱۳۹۶: ۱۰). مفروض همه بازیگران در نظام بین‌الملل است و بر کسی پوشیده نیست که حمایت کردن به مثابه یک آموزه از منابع حقوق بین‌الملل است و نمی‌توان بر آن عنوان قاعده عرفی و لازم‌الاجرا یا هنجار نوظهور بار کرد. اما همه به طور قطع و یقین این آموزه را به عنوان خواست جهانی بر اساس وجدان عام مورد پذیرش قرار دادند نشان این ادعا نیز حمایت افکار عمومی از قربانیان اقدامات ضد انسانی اسرائیل در سراسر جهان و حتی در خود آن کشور از سوی بعضی شهروندان غیر بنیادگرا است.

در این خصوص گفتنی است دولت فلسطین در اول ژانویه ۲۰۱۵ اعلامیه‌ای را بر اساس بند ۳ ماده ۱۲ اساسنامه رم به دیوان ارائه کرد و به این ترتیب، صلاحیت دیوان را بر جرایم ارتكابی در سرزمین اشغالی فلسطین از جمله در اورشلیم شرقی از تاریخ ۱۳ ژوئن ۲۰۱۴ خواستار شد در دوم ژانویه ۲۰۱۵ دولت فلسطین به عضویت دیوان درآمد و اسناد الحاق خود را به دبیر کل ملل متحد تودیع کرد. در نتیجه، اساسنامه نیز در تاریخ اول فوریه ۲۰۱۵ برای فلسطین الزام‌آور شد (عابدینی، ۱۴۰۱: ۳۳۳). در نگاه اول به نظر می‌رسد به دلیل عدم عضویت اسرائیل در اساسنامه رم دیوان کیفری بین‌المللی صلاحیت رسیدگی به جنایات جنگی را ندارد؛ لیکن، ماده ۱۲ اساسنامه به این وضعیت اشاره دارد که چنانچه جنایتی در کشوری به وقوع بپیوندد که عضو اساسنامه است، دیوان صلاحیت رسیدگی به آن جرم را دارد (حاجی‌اسماعیلی، ۱۴۰۳: ۳۲۶). با دولت محسوب شدن فلسطین و پذیرش صلاحیت موردی دیوان و الحاق به اساسنامه آن و ارجاع وضعیت توسط دولت فلسطین به دیوان و نیز با ابتکار دادستان دیوان به آغاز تحقیقات، اعمال صلاحیت دیوان کیفری نسبت به جنایات ارتكابی در اسرائیل امکان‌پذیر است (فروغی، ۱۴۰۳). از آنجا که انتساب در حقوق مسئولیت بین‌المللی دولت بر یک رابطه علی بین فعل یا ترک فعل‌های انسان و وقوع نقض حقوق بین‌الملل متکی است (شریفی و همکاران، ۱۴۰۲: ۳۵) میان تمام خرابی‌ها و ویرانی‌ها و جراحت‌ها و کشتاری که صورت گرفته است با عامل آن، یعنی اسرائیل، رابطه علی و مستقیم وجود دارد که منجر به احراز مسئولیت بین‌المللی آن بازیگر می‌شود.

۶. نتیجه

حق غذا نه تنها به طور تفکیک‌ناپذیر با بقای جمعیت‌ها، بلکه با کرامت ذاتی افراد نیز مرتبط است. دسترسی به غذا و آب و دیگر اشیای ضروری پیش شرط تحقق سایر حقوق بشر است. کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن در سال ۱۹۷۷ نیز تعهداتی را برای کشورها در مورد دسترسی به غذا، به عنوان یک نیاز اساسی بشر، برمی‌شمارد و استفاده از گرسنگی را به عنوان سلاح منع می‌کند اگرچه جرم گرسنگی توسط معاهده‌های بین‌المللی و حقوق بین‌الملل حقوق بشردوستانه عرفی ممنوع است، هرگز به

عنوان یک جنایت جداگانه تحت پیگرد حقوقی قرار نگرفته است.

اسرائیل، به عنوان عضو کنوانسیون چهارم ژنو، به دلیل محاصره طولانی مدت نوار غزه و انجام دادن عملیات نظامی علیه غیر نظامیان، عدم رعایت قواعد حاکم بر مخاصمات مسلحانه، و نقض قواعد بنیادین حقوق بشردوستانه از «مسئولیت بین‌المللی» برخوردار است. به گرسنگی کشاندن مردم ساکن غزه مسبوق به سابقه است. محاصره همیشگی آن منطقه از سال‌های قبل وجود داشته است. اسرائیل علاوه بر نقض حق بر غذای شهروندان غزه همیشه به دنبال استفاده از سلاح به گرسنگی کشاندن مردم آن منطقه بود.

اصل انسانیت^۱ به منزله رفتار انسانی حتی در مخاصمه و دوری از وحشی‌گری و اقدام بر اساس نفرت در مخاصمه‌ها حتی از نوع غیر بین‌المللی نیز در مقدمه پروتکل دوم ۱۹۷۷ تأکید شده است؛ موضوعی که به هیچ وجه در اقدامات اسرائیل دیده نشد. همچنین ضرورت نظامی و دفاع مشروع بر اساس ماده ۵۱ منشور سازمان ملل متحد هیچ‌یک توجیه‌گر حمله به غیر نظامی‌ها و به گرسنگی کشاندن آنان نخواهد شد.

گفتنی است به گرسنگی کشاندن شهروندان غیر نظامی بر اساس تصمیم فردی و ارادی مسئولان سیاسی و نظامی یک کشور صورت می‌گیرد؛ به طور دقیق آنچه در جبهه جنگی در غزه صورت گرفت. بنابراین هیچ گونه توجیهی همچون بی‌اختیار بودن ماشین جنگی به واسطه در اختیار داشتن ابزارهای نظامی خودکار یا هوش مصنوعی و سلاح‌های مجهز به آن حتی نمی‌توان تصور و اعلام کرد. این افراد هستند که مسئول نقض‌ها هستند. مسئولیت از دولت‌ها و فرماندهان انسانی به ابزارهای ماشینی منحرف نخواهد شد.

به موجب قواعد عرفی مربوط به مسئولیت دولت‌ها در قبال اعمال متخلفانه بین‌المللی، همه دولت‌ها وظیفه دارد هیچ دولتی را در نقض کنوانسیون‌های ژنو کمک و یاری نرساند. اگر سایر کشورها به‌ویژه دولت‌های محور و پیشرو در جهان در حوزه علم و فناوری، اقتصاد، و فرهنگ به محکوم کردن اسرائیل اقدام می‌کردند و به آن کمک و با آن همراهی نمی‌کردند این همه جنایت و نقض گسترده و برنامه‌ریزی شده و سراسر کینه و نفرت را شاهد نبودیم.

اگر نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط تنها سربازان اشغالگر صورت گرفته باشد از دو جهت مسئولیت دولت اسرائیل محرز است؛ یکی ترک فعل آموزش به آن‌ها و دوم اینکه سربازان حتی اگر برخلاف دستور عمل و اقدامی کرده باشند که تقض تعهدات به حساب آید باز مسئولیت دولت محرز می‌شود.

با نگاه به ماده‌های ۲۱ تا ۲۵ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت، اقدامات به‌شدت آسیب‌زا و نابودکننده اسرائیل به‌ویژه در به گرسنگی کشاندن شهروندان غیر نظامی به هیچ عنوان بر اساس دفاع مشروع، اقدام متقابل، ضرورت، اضطرار، فورس‌ماژور نیست.

ایجاد محدودیت‌های شدید به جهت به گرسنگی دادن غیر نظامیان در غزه به عنوان یک روش

1. principles of humanity

جنگی و محروم کردن آن‌ها از اشیای ضروری برای بقا، هدف قرار دادن مواد غذایی غیر نظامی، مکان‌های کشاورزی، زیرساخت‌های آبی، و جلوگیری از اقدامات بشردوستانه از جمله مانع‌تراشی عمدی در تدارکات امدادی یکی از ویژگی‌های رایج در درگیری‌های مسلحانه اسرائیل محسوب می‌شود. اگر استفاده اسرائیل از گرسنگی به عنوان یک سلاح جنگی متوقف نشود، تعداد قربانیان به سرعت افزایش می‌یابد. این نه تنها برای غزه بلکه برای بشریت نیز یک فاجعه خواهد بود. لازم است شورای امنیت سازمان ملل متحد به مانند یوگسلاوی سابق و رواندا و همچنین دیوان کیفری بین‌المللی، با توجه به تجربیات گذشته، با رویکردی کاملاً سزادهنده علیه سیاستمداران و نظامی‌های مرتکب جنایت جنگی با تأکید بر استفاده از سلاح به گرسنگی کشاندن شهروندان فلسطین اقدام کند. به طور اطمینان بخشی باید گفت که آن نظام و هر موجودیتی که به دیگران ستم و بیداد روا دارد حتماً پیامد و اثر منفی آن را دریافت خواهد کرد.

منابع

۱. فارسی

الف) کتاب‌ها

۱. ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۴۰۱). *حقوق بین‌الملل بشردوستانه*. ج ۶. تهران: گنج دانش.
۲. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (۱۳۹۶). *حقوق بین‌الملل بشردوستانه، پاسخ به پرسش‌های شما*. تهران: نشر کمیته بین‌المللی صلیب سرخ.

ب) مقالات

۳. الهویی نظری، حمید؛ عبیدی‌نیا، مریم (۱۴۰۳). واکاوی حقوق زنان در مخاصمات مسلحانه از دیدگاه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ. *مطالعات حقوق عمومی*، ۵۴(۱)، ۲۸۴ - ۳۰۸.
۴. پیری، حیدر (۱۴۰۲). شرط زیست‌محیطی مارتنس و حفاظت از محیط زیست در مخاصمات مسلحانه؛ با تأکید بر اصول پیش‌نویس ۲۰۱۹ کمیسیون حقوق بین‌الملل. *تحقیقات حقوقی*، ۲۶(۱۰۲)، ۳۴۹ - ۳۷۳.
۵. تدینی، عباس؛ حیاتی، سوران (۱۳۹۷). مسئولیت بین‌المللی رژیم صهیونیستی در تجاوزات به غزه. *مطالعات خاورمیانه*، ۲۵(۱ و ۲)، ۱۸۹ - ۲۰۶.
۶. شریفی طرازکوهی، حسین و همکاران (۱۴۰۲). اصول حقوق بشردوستانه بین‌المللی در مواجهه با تسلیحات نوین نظامی: چالش‌ها و راهکارها. *پژوهش‌های حقوقی*، ۲۲(۵۴)، ۷ - ۳۹.
۷. دهقانی، پریسا؛ رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین و علی‌پور، محمدرضا (۱۴۰۱). شرط مارتنس در حقوق کیفری بین‌المللی. *آموزه‌های حقوق کیفری*، ۱۹(۲۳)، ۱۲۳ - ۱۵۶.

۸. لسانی، حسام‌الدین (۱۴۰۲). تحلیل قلمرو مفهوم تضمین رعایت در ماده یک مشترک کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۴۹. *تحقیقات حقوقی*، ۲۶(۴)، ۶۳ - ۸۲.
۹. جهان‌تیغ، حسین؛ نجفی، حسین (۱۳۹۷). نقش و جایگاه پروتکل الحاقی به کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹ در حقوق بین‌الملل. *جستارهای حقوق عمومی*، ۲(۵)، ۲۴ - ۶۶.
۱۰. حاجی‌اسماعیلی، میلاد (۱۴۰۳). شناسایی جنایات جنگی اسرائیل در جنگ ۲۰۲۳ اسرائیل - حماس تحت چارچوب اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی. *مطالعات حقوقی*، ۱۶(۱)، ۳۱۹ - ۳۵۴.
۱۱. صادقی‌اول، هادی؛ منافی و رکیانی، علی (۱۴۰۳). بازنمایی ابعاد حقوقی مخاصمه اکتبر ۲۰۲۳ در صفحات اینستاگرام بی‌بی‌سی فارسی و ایران اینترنشنال. *مطالعات حقوقی*، ۱۶(۱)، ۳۵۵ - ۳۹۰.
۱۲. صادقی، مهدی رضا؛ زمانی، قاسم (۱۴۰۲). دلالت‌های آموزشی دادگاه‌های بین‌المللی برای اهداف و رویکرد دیوان. *رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۱۴ (۲)، ۱۹۸ - ۲۱۱.
۱۳. عابدینی، عبدالله (۱۴۰۱). رسیدگی به جنایات تجاوز مقامات اسرائیلی در دیوان کیفری بین‌المللی. *پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، ۱۰(۱۹)، ۳۱۹ - ۳۴۲.
۱۴. فروغی‌نیا، حسین؛ نقوی مرمی، محمد؛ نقوی مرمی، علی (۱۳۹۳). ماهیت تعهدات دولت‌ها در خصوص حق بر غذا از منظر حقوق بین‌الملل بشر و حقوق بشردوستانه. *مطالعات حقوق بشر اسلامی*، ۳(۷)، ۱ - ۲۹.
۱۵. فروغی، فضل‌الله (۱۴۰۳). تأملی بر امکان‌سنجی تعقیب داخلی و بین‌المللی جنایات ارتكابی رژیم صهیونیستی در غزه. *مطالعات حقوقی*، ۱۶(۱)، ۱۷۹ - ۲۲۸.
۱۶. مؤمنی‌راد، احمد؛ عاصمی، جبران (۱۴۰۳). حقوق کودکان دارای معلولیت در مخاصمات مسلحانه. *مطالعات حقوق عمومی*، ۵۴(۳)، ۱۶۰۵ - ۱۶۱۹.
۱۷. نوری، ولی‌الله؛ زمانی، قاسم (۱۳۹۷). اعمال اصل تناسب در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی. *پژوهش حقوق عمومی*، ۱۹(۵۸)، ۹ - ۲۷.

۲. انگلیسی

A) Book

1. Henckaerts, J.M. H. & Doswald-Beck, L. (2009). Customary International Humanitarian Law, *International Committee of Red Cross, Cambridge*, V.I: Rules.
2. Virzo, R. & Francesco Orzan, M. (2022). The Crime of Mass Starvation: *Prosecution and Legal Strategies in International Law*.

B) Article

3. Akande, D. & Gillard, E.-C. (2019). Conflict-induced Food Insecurity and the War Crime of Starvation of Civilians as a Method of Warfare. *Journal of International Criminal Justice*, 17(4).
4. Alessandra, F. & Matthew, G. (2019). The War Crime of Starvation in Non-International Armed Conflict. *Journal of International Criminal Justice*, 17.
5. Bartels, R. (2015). Denying Humanitarian Access as an International Crime in Times of

- Non-International Armed Conflict: The Challenges to Prosecute and Some Proposals for the Future. 48 *Israel Law Review*.
6. Conley, B. & de Waal, A. (2019). The Purposes of Starvation: Historical and Contemporary Use. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 17, Issue 4.
7. Call well, C.E. (1996). Small Wars: Their Principles and Practice. *University of Nebraska Press*.
8. Claire, T. (2005). Civilian Starvation: A Just Tactic of War?. *Journal of Military Ethics*, Vol. 4, No. 2.
9. Hasan, A. & Buheji, M. (2024). A World Losing Its Legitimacy - Gaza from Collective Punish till Ethnic Cleansing & Genocide. *International Journal of Management (IJM)*, 15(1), 188-209.
10. Hutter, S. (2015). Starvation as a Weapon-Domestic Policies of Deliberate Starvation as a Means to an End under International Law. *Leiden*, Boston: Brill Nijhof.
11. Samson, E. (2010). Is Gaza occupied: Redefining the status of Gaza under International law. *Amulr*, Vol. 25.
12. Sen, A. (ed.) (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
13. Smith, T. W. (2016). *Human Rights and War Through Civilian Eyes*. University of Pennsylvania Press.
14. McFarland, T. (2022) *Minimum Levels of Human Intervention in Autonomous Attacks*, *Journal of Conflict and Security Law*, Volume 27, Issue 3, Winter 2022, Pages 387–409.
15. Velenczei, D. V. (2022). A Progressive Programmer of Starvation: The Gaza Strip Blockade as the Crime against Humanity of Extermination. *ELTE Law Journal*, No. 2.
16. Ventura, M. J. (2019). Prosecuting Starvation under International Criminal Law: Exploring the Legal Possibilities. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 17, Issue 4.
17. Simone, H. (2015). Starvation As a Weapon: Domestic Policies of Deliberate Starvation As a Means to an End under International Law. *BRILL*.

C) Document

18. Laws and Customs of War on Land (Hague IV), 1899, preamble.
19. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims in International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 54. (hereinafter Additional Protocol I.)
20. Art 48, 1977 Additional Protocol I, at: <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/470.12-09-2024>.
21. UN Security Council Resolution NO. 2417 (S/RES/2417, 24 May 2018).
22. Support for the Swiss Amendment to the Rome Statute of the ICC', See SUPRA note 190. <https://starvationaccountability.org/wp-content/uploads/2019/09/blog-on-amendment-RS-PDF.pdf.2024-09-09>.

D) Site

23. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/31-10-2024>.
24. <https://apnews.com/article/israel-hamas-war-news-12-21-2023-d9d718b32bf0d308c44c7c9e3c4e0deb.06-10-2024>

25. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/31/10/2024>
26. <https://apnews.com/article/israel-hamas-war-news-12-21-2023-7d9718b32bf0d308c44c7c9e3c4e0deb>. 06-10-2024
27. C. Urquhart, 'Gaza on the Brink of implosion as aid cut-off starts to bite', The Observer, 15 April 2006, available at <https://www.theguardian.com/world/2006/apr/16/israel> 06-09-2024.
28. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/07/un-experts-declare-famine-has-spread-throughout-gaza-strip-02-10-2024>.
29. <https://wenewsenglish.pk/french-parliamentary-delegation-calls-for-immediate-ceasefire-in-gaza/13/08/2024>.
30. CRC, 'Rule 53: Starvation as a Method of Warfare', available at: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rule53
31. The Gaza Strip| The Humanitarian impact of 15 years of Blockade' (published in June 2022), available at: <https://www.unicef.org/mena/documents/gaza-strip-humanitarian-impact-15-years-blockade-june-2022>.
32. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p267.11-09-2024
33. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.35_AP-II-EN.pdf.p319. 11-09-2024
34. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a806bf540f0b62305b8b0f2/Improving-Food-Security-for-People-of-Gaza.pdf>.01-10-2024.
35. <https://opil.oup.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e310-26>-10-2024.
36. <https://www.middleeastmonitor.com/20240207-spain-suspends-arms-exports-to-israel-reiterates-need-for-palestine-statehood/>16-08-2024.
37. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899>. 16-08-2024.
38. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf-11-09-2024.
39. <https://www.theguardian.com/world/article/2024/sep/10/what-is-al-mawasi-and-why-did-israel-attack-safe-zone-gaza-khan-younis>12-09-2024.
40. Art.14 of Lieber Code, at: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/lieber.asp.09-09-2024.
41. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.34_AP-I-EN.pdf.p258.11-09-2024
42. <https://www.un.org/unispa/document/security-council-resolution-s-res-2720-22dec2023>/01-10-2024.
43. <https://edition.cnn.com/2024/03/20/media/israel-journalists-killed-questions/index.html>12-09-2024.
44. <https://time.com> (2023), Is What's Happening in Gaza a Genocide? Experts Weigh In, Accessed November. 2023

Resources

(in Persian)

A) Books

1. Ziaei Bigdali, M.R. (2022). *International Humanitarian Law*. 6th edition. Tehran: Ganj Danesh Publishing (In Persian).
2. International Committee of the Red Cross (2017). *International Humanitarian Law, Answers to Your Questions*. Tehran: International Committee of the Red Cross Publications (In Persian).

B) Article

3. Al-Hawie Nazari, H. & Obeidiya, M. (2014). An Analysis of Women's Rights in Armed Conflicts from the Perspective of the International Committee of the Red Cross. *Quarterly Journal of Public Law Studies*, 54(1), 284-308 (In Persian).
4. Piri, H. (2014). Martens' Environmental Condition and Environmental Protection in Armed Conflicts; With Emphasis on the 2019 Draft Principles of the International Law Commission. *Legal Research*, 26 (102), 349-373 (In Persian).
5. Tadini, A. & Hayati, S. (2018). The International Responsibility of the Zionist Regime in the Aggressions against Gaza. *Quarterly Journal of Middle East Studies*, 25(1-2), 189-206 (In Persian).
6. Sharifi-Tarazkouhi, H. et al. (2014). Principles of International Humanitarian Law in the Face of New Military Weapons: Challenges and Solutions. *Journal of Legal Studies*, 22(54), 7-39 (In Persian).
7. Dehghani, P., Ramezani Ghavamabadi, M.H., & Alipour, M.R. (2013). Martens Condition in International Criminal Law. *Criminal Law Doctrines*, 19(23), 123-156 (In Persian).
8. Lesani, H. (2013). Analysis of the Scope of the Concept of Guarantee of Compliance in Common Article 1 of the 1949 Geneva Conventions. *Legal Research Quarterly*, 26(4), 63-82 (In Persian).
9. Jahan Tigh, H. & Najafi, H. (2018). The Role and Status of the Additional Protocol to the 1949 Geneva Conventions in International Law. *Public Law Research Quarterly*, 2(5), 24-66 (In Persian).
10. Haji Esmaili, M. (2014). Identifying Israeli War Crimes in the 2023 Israel-Hamas War under the Framework of the Statute of the International Criminal Court. *Quarterly Journal of Legal Studies*, 16(1), 319-354 (In Persian).
11. Sadeghi Awal, H., Manafi Varkiani, A. (1403). Representation of the legal dimensions of the October 2023 conflict on the Instagram pages of BBC Persian and Iran International. *Quarterly Journal of Legal Studies*, 16 (1), 355-390 (In Persian).
12. Sadeghi, M. R., Zamani, Q. (2024). Educational Implications of International Tribunals for the Goals and Approach of the Court. *A New Approach to Educational Management*, 14 (2), 211- 198 (In Persian).
13. Abedini, A. (2022). Addressing the Crimes of Aggression by Israeli Authorities in the International Criminal Court. *Journal of Criminal Law and Criminology Research*, 10(19), 319-342 (In Persian).
14. Foroughi Nia, H., Naqvi Marrami, M., & Naqvi Marrami, A. (2014). The Nature of States' Obligations Regarding the Right to Food from the Perspective of International

- Human and Humanitarian Law. *Bi-Quarterly Journal of Islamic Human Rights Studies*, 3(7), 1-29 (In Persian).
15. Foroughi, F. (2014). A Reflection on the Feasibility of Domestic and International Prosecution of the Crimes Committed by the Zionist Regime in Gaza. *Quarterly Journal of Legal Studies*, 16(1), 179-228 (In Persian).
16. Momeni Rad, A. & Asemi, G. (2014). The Rights of Children with Disabilities in Armed Conflicts. *Quarterly Journal of Public Law Studies*, 54(3), 1605-1619 (In Persian).
17. Nouri, V. & Zamani, Q. (2018). Applying the Principle of Proportionality in Non-International Armed Conflicts. *Quarterly Journal of Public Law Research*, 19(58), 9-27 (In Persian).

مقاله آماده انتشار